

Något om gatorna på Gamla väster i Malmö.

Den äldsta staden, som måste ha byggts under några decennier i början av 1300-talet, lades på en långsträckt sandrevel nästan helt omgiven av vatten. Den utstakades kring en enda med strandlinjen parallell huvudgata, nuvarande Västergatan - Adelgatan - Östergatan. Staden fick endast obetydligt djup. Den inre gränsen tycks ha gått i linje med Balzarsgatan - Skomakaregatan. Många gränder gick mellan husen ner till stranden. Framför Petri kyrka gjordes rum för en tingsplats och här låg sedan det medeltida rådhuset. Men det fanns inget centralt torg med fast regelbunden form .

Adelgatan finns i många både nuvarande och tidigare danska städer. Namnet motsvarar huvudgata eller storgata, längs vilken den äldsta delen av bebyggelsen samlade sig. Ordet ”adel” är mycket omtvistat. I Malmö fanns i äldre tider i varje fall två Adelgator: ”Then lange Adelgade der löber i öster och vester”, motsvarande Västergatan - Adelgatan - Östergatan samt ”Söndre Adelgade, som före Stortorget anläggning löpte från äldsta Söderport till nuvarande Kansligatan i norr.

Rosenvingeska huset på Västergatan uppfördes 1534 av Anne Pedersdotter, änka efter Christian II:s sekreterare Mogens Jensen Rosenvinge. Anna var dotter till Peder Hansen och som var borgmästare i Helsingör och som hade två liljor i sitt vapen. Den lågtyska inskriptionen på den vackra stenen över husets västra dörr lyder i översättning: ”Ack, mänska betänk då din lott. Hur Gud dig skapar av stoft. Och hur döden smyger, tjuven lik. Rycker bort båd fattig och rik.”

Gråbrödersgatan fick sitt namn efter gråbrödraklostret, som man numera tror låg lite längre västerut, i östra delen av kvarteret Fisken.

Mäster Johansgatan har fått sitt namn efter fältskären Johan Meinicke som dog 1712 i Malmö S:t Petri församling. Han gifte sig med Jöns Person Brandts änka och blev därigenom ägare till ett par gårdar vid nämnda gata. Den har haft många namn på sina delar och fick det nuvarande namnet 1864. 1890 för-längdes den norrut genom kvarteret Jörgen Kock.

Isak Slaktaregatan består av en västlig och en östlig del med Mäster Johans-gatan som gräns. Den har detta namn sedan 1864. Den fick namn efter Isak Olsson (1655 - 1716) som var ålderman för slaktareämbetet i Malmö och ägde en gård vid västra delen av gatan. Han är stamfar för malmösläkten Malmborg och adliga ätten af Malmborg.

Hyregatan betecknade tidigare både nuvarande Hyregatan och Jacob Nilsgatan. Den har namn efter Peder Hylte som i 1700-talets början ägde en gård vid nuvarande Jacob Nils-gatan som då hette Hyltegatan. Detta blev så småningom Hyregatan som 1864 delades i Hyregatan i öster och Jacob Nilsgatan i väster. Hur Hylte blev Hyre vet man inte. En teori är att Peder Hylte så småningom föll i glömska och att "hyre", d.v.s. herde legat bättre till.

Landbygatan har namn efter Christian Hansen Landby (1637- 1702), skomakar-mästare i Malmö och hans son Hans Christensen Landby (1683 - 1712), handelsman. De ägde hörnfastigheten i sydöstra hörnet av nuvarande kvarteret Rosen vid den nämnda gatan.

Jöns Filsgatan har namn efter "rockedrejer" (svarvaren) Jens Fiil som under åren 1645 - 1685 bodde vid denna gata.

Tegelgårdsgatan fick namn efter de tegelbruk, "tegelgårdar", som legat på båda sidor om gatan.

Larochegatan har namn efter perukmakaren och traktören för Carl XII:s livdrabant Leonard de la Rose som ägde den gård som nu heter Faxeska gården. Gatans namn borde alltså rätteligen vara de la Roses gata.

Engelbrektsgatans södra del mellan kvarteren Väveriet och Söderport, som under medeltiden var ett enda kvarter, kallades Larmgatan eftersom de båda kvarteren skildes åt av ett "Byens strede" eller en larmgata, som hade funktionen att vara en gata då brand utbröt, en brandgata eller "Alarmgata". Det var äldre tiders sätt att bemästra bränder. Vid Söderports flyttning 1675 till nuvarande Gustav Adolfs torgs nordvästra hörn drogs Engelbrektsgatan fram över den tidigare larmgatan. Hela gatan blev nu en viktig infartsväg i staden. 1864 fick den namn efter Engelbrekt Bertilsen, död 1654 i Malmö S:t Petri, som

ägde en gård vid gatans västra sida. På Stora Nygatan mitt emot busshållplatsen på Gustav Adolfs torg finns några stenar och en plakett som visar Söderports läge fram till 1806.

Grynbodgatan har tidigare haft namnen Tegelgaardstredet 1571, Stenboder 1596 och Grynbodstredet 1666. Nuvarande namnet är från 1746. Även gatans förlängning åt öster, nuvarande Per Weijersgatan, kallades under slutet av 1600-talet och början av 1700-talet för Grynboderna. Isberg jr:s tes är att de långa stenbodarna beboddes av "grynmaalere", som tillhandahöll gryn.

Per Weijersgatan går mellan Engelberktsgatan och Södergatan söder om kvar-teren Blomman och Gyllenstjärna och norr om kvarteret Söderport. Den har haft många namn men från 1864 har den sitt nuvarande namn. Den har namn efter Per eller Peder Jensen Weijer, död 1864 i S:t Petri församling. Han var handlande och ägde en gård vid gatan i nuvarande kvarteret Söderport.

Beträffande Hjulhamnsgatan säger Isberg att forna tiders hjulmakare där hade sin hemvist. Den teorin kan nog diskuteras. Gatan var i alla fall en gång i tiden betydelsefull som förbindelseled från infarten i söder till stadens nordligaste delar. Måhända har namnet med hjulaxel att göra. Man kan jämföra med städerna Naestved, Viborg och Tisted. I alla tre finns Hjultorvet, i vilket fall "hjul" säkert får sättas i samband med de varor, som transporterades dit på hjul.

Skomakaregatan fick i mitten av 1600-talet detta namn efter de många skomakare, som då hade sitt tillhåll där.

Långgårdsgatan har tidvis varit namnet på hela sträckan från Västergatan till Grynbodgatan. Namnet Långgårdsgatan fastställdes 1864 för norra och mellersta delen medan södra delen kallades Ostindiefarargatan. Långgårdsgatan har sagts vara en förvrängning av Laange eller Lauge Gerdtz gata, men nyare forskning anser att den förklaringen är en efterkonstruktion som inte går att belägga.

Ostindiefarargatan fick sitt namn efter Lars eller Lauritz Nielsen med tillnamnet Ostindiefar; han dog 1672, men hade dessförinnan varit välbeställd husägare vid gatan ifråga.

Repslagaregatan är en tvärgata till Slottsgatan och Långgårdsgatan. Den anlades 1865. Namnet syftar på repslagaren och segelsömmaren Carl Christian Wetterlind (1810 - 1857), som skänkte en behöblig del av sin tomt för gatans anläggning. Repslagning innebar att rysk eller indisk hampa häcklades eller spanns. Det spunna garnet slogs så ihop till ett rep som ströks med tjära.

Jakob Nilsgatan avser numera gatan mellan kvarteren Biet och Mullvaden. Tidigare har den hetat Anne Peder Falsters strede och Hylte-(Hyre)gatan. Jakob Nilsson var bryggareålderman som 1665 ägde Anne Peder Falsters gård. Han var släkt med Anne Peder Falsters.

Isberg anser att Hjorttackegatan fått sitt namn för att i de där belägna hospita-lets bodar tillreddes ett läkemedel, en dekokt på raspat hjorthorn. Det är riktigt att "hjortetak" är hjorthorn. Det är emellertid också så, att växtsläktet coronopus, vartill hör kråk- eller hamnkrassen, på danska kallas "hjortetakke". Efter-som denna växt i äldre tider var mycket allmän i Skåne, kan det ju tänkas att den vuxit ymnigt på denna gata, som måhända därför fått detta namn.

Hospitalsgatan fick namn efter det i nuvarande Kungsparkens sydöstra del en gång belägna hospitalet, tidigare ett Gråbrödrakloster som vid reformationen blev sjukhus.

Agnesgatan lades ut 1852 - 1854 och fick namnet fastställt 1864. Gatan upp-kallades efter Agneta (Agnes) Margaretha Runnerström, född Sylvan (1813 - 1872), gift med handlanden och konsuln Henrik Runnerström, ägare av an-gränsande tomter.

Frans Suellsgatan har tidigare haft bland annat namnen Fagerstredet, Stredet vid Strand-porten och Strandgatan. Den fick sitt nuvarande namn 1864 efter Frans Suell d.y. (1744 - 1817), handlande, kommersråd m.m. Han ägde den fastighet vid gatan som kallas Jörgen Kockska huset.

Litteratur:

Isberg, A.U. (s:r): Anteckningar om Malmö stad. Malmö 1876.

Isberg, A.U. /j:r): Handboktillhistoriska kartan över Malmö stad. Malmö 1923

Ljungberg, Leif: Gatunamnen i Malmö. Malmö 1960.

Bender, Birgit: Gator i Malmö. Örebro 1999.

Malmö stadskarta. Skala 1:10 000. Stadsbyggnadskontoret,
stadsmättningsavdelningen 2009.